

Korte mededeling

Halsbloem (*Trachelium caeruleum* L.): weer een nieuwe muurplant in Nederland!

Ton Denters (Waterpoortweg 401-b, 1051 PX Amsterdam;
e-mail: tondenters@hetnet.nl)

In onze steden gaat het goed met de muurflora. Zeldzame soorten als Klein glaskruid (*Parietaria judaica*), Steenbreekvaren (*Asplenium trichomanes*), Tongvaren (*A. scolopendrium*) en Zwartsteel (*A. adiantum-nigrum*) breiden zich steeds verder uit en allerlei nieuwe soorten, zoals Geelwitte helmblom (*Pseudofumaria alba*), Muurfijnstraal (*Erigeron karvinskianus*) en Spoorbloem (*Centranthus ruber*) zijn in betrekkelijk korte tijd ingeburgerd. Een laatste aanwinst is **Halsbloem** (*Trachelium caeruleum*).¹ Halsbloem werd onlangs (2004 en 2005) op vier verspreid liggende locaties in de Amsterdamse binnenstad gevonden. Het werd op drie grachtmuren gesignaleerd (Fig. 1) en op een monumentaal trapportaal aan de Amstel.¹¹

Al eerder verscheen Halsbloem in Middelburg (2003).² Sindsdien is de soort niet alleen in Amsterdam opgedoken, maar ook in Leiden (2004), Haarlem (2005) en Antwerpen (2005: eerste vondst van Vlaanderen³). In Tabel 1 staat een overzicht van de vondsten van Halsbloem. Op de verschillende locaties waar Halsbloem is aangetroffen, is er – zover dat kon worden nagegaan – sprake van enige uitbreiding van het aantal planten. Zo is aan de Kromboomsloot te Amsterdam (Fig. 1) het aantal planten toegenomen van twee planten in 2003 tot 8 en 11 in, respectievelijk, 2004 en 2005. Op deze locatie en op twee andere plaatsen werd Halsbloem aangetroffen

Fig. 1. Een plant van Halsbloem (*Trachelium caeruleum* L.) op een walmuur aan de Kromboomsloot. Foto: Paul van Deursen.

Tabel 1. Overzicht van vondsten van Halsbloem (*Trachelium caeruleum* L.) in Nederland.^{10 11}

plaats	km-hok	periode of jaar waarneming	vindplaats	aantal planten
Amsterdam	119–486	2004–2005	op walmuur Da Costagracht	2
Amsterdam	120–487	2005	op walmuur Lijnbaansgracht	1
Amsterdam	121–487	2003–2005	op walmuur Kromboomsloot	11
Amsterdam	120–488	2005	op en rond trapportaai Amstelhof	8
Haarlem	103–487	2005	aan gevelmuur Kerkstraat	1
Leiden	093–463	2004	aan gevelmuur Haarlemmerstraat	2
Middelburg	032–391	2003	aan gevelmuur Pijpstraat	2

met kenmerkende soorten uit het Filici-Saginetum: Tongvaren (*Asplenium scolopendrium*) en Mannetjesvaren (*Dryopteris filix-mas*).⁴ Mogelijk vindt Halsbloem op termijn in het Filici-Saginetum een vast onderkomen.

Van nature is Halsbloem een pionier op vochtige en beschaduwde rotsen en oude muren in het westelijk deel van het Middellands-Zeegebied (Spanje, Italië en vooral Portugal).⁵ Daarnaast is de soort thuis geraakt op de Kanaaleilanden Guernsey (sinds 1892) en Jersey, en in zuidelijk Engeland (Middlesex, Kent).^{6 7}

Halsbloem is een overjarige soort, die in ons land veel als snijbloem wordt gekweekt. De soort is bij kwekers bekend als een ‘langedagplant’, die gemiddeld 18 uur licht per dag nodig heeft om in bloei te komen. De plant komt alleen tot kieming in warme perioden (van circa twee weken), waarbij de temperatuur zo rond de 20° C ligt.⁸ Verder is Halsbloem vorstgevoelig en in onze contreien zal het zich waarschijnlijk alleen kunnen vestigen op beschutte, relatief warme plaatsen in stedelijk gebied.

Trachelium caeruleum behoort tot de Klokjesfamilie (Campanulaceae).⁹ De geslachtsnaam is afgeleid van het Griekse woord trachelos, wat hals betekent. Dit komt ook overeen met de Latijnse woorden trachelus (nek) en trachea (luchtweg). De plant werd vroeger gebruikt als geneeskruid tegen hals- en keelpijn en aandoeningen van de luchtwegen. De naam Halsbloem verwijst daarnaast naar de lange, halsvormige kroonbuis, waaraan de soort zo gemakkelijk kan worden herkend. *Caeruleum* is Latijn voor donkerblauw.

1. Voor deze soort wordt in de handel en in diverse tuinboeken en natuurgidsen ook wel de naam ‘Halskruid’ gebruikt. Na de eerste vondst in Nederland² is ‘Halsbloem’ als de Nederlandse naam gekozen. Deze naam is in de recente editie van Heukel’s Flora van Nederland⁹ als Nederlandse naam geaccepteerd.
2. Eerste vondst in Nederland. Zie: T. Denters. 2004. Stadsplanten – Veldgids voor de stad. Fontaine Uitgevers B.V., ’s-Graveland.

3. In een keldergat; schriftelijke mededeling Filip Verloove.
4. Overige begeleidende soorten: *Asplenium ruta-muraria*, *Sagina procumbens*, *Lycopus europaeus* en *Epilobium hirsutum*.
5. T.G. Tutin. 1976. *Trachelium* (incl. *Diosphaera* Buser). In: T.G. Tutin, V.H. Heywood, N.A. Burges, D.M. Moore, D.H. Valentine, S.M. Walters & D.A. Webb (red.). 1976. *Flora Europaea* 4: 94–95. Cambridge.
6. C. Stace. 1997. *New Flora of the British Isles*. Cambridge.
7. E.J. Clement & M.C. Foster. 1994. *Alien Plants of the British Isles*. London.
8. Productnieuws van Bloemenbureau Holland 2001.
9. R. van der Meijden. 2005. Heukels' Flora van Nederland, ed. 23. Groningen.
10. Vondst Amstelhof door P. van den Boogaard en A. Visser; overige vondsten T. Denters.
11. Eind januari 2006, na het opmaken van dit artikel, kwam er van Annet Planten nog de melding binnen van een vijfde vindplaats in Amsterdam. Het betreft een forse plant op een walmuur van de Oude Schans (stadszijde tegenover nummer 58; km-hok 122–487). Volgens Annet staat deze plant daar al enkele jaren, maar wordt hij acuut in zijn voortbestaan bedreigd door walmuurwerkzaamheden.